

“VE ŞAİRLER BOYUNA KİMLERE YAZARLAR?": NECATİGİL VE SÜREYA’NIN GÖZÜYLE ŞİİR OKURU

Kabil DEMİRKIRAN - Atanur MEMİŞ

Boğaziçi Üniversitesi, Türkçe Dersleri Koordinatörlüğü - İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türk Dili Birimi, İstanbul / Türkiye

Anahtar Kelimeler: Cemal Süreya, Behçet Necatigil, Michael Riffaterre, modern şiir, üstün okur.

ÖZET

Bu çalışma, dış dünyayla ilişkisini metafor ve metonomiler aracılığıyla kuran “şiir”in karşısında okurun konumunu, edebiyatımızın iki usta şairinin değerlendirmelerinden hareketle tartışmayı amaçlamaktadır. Semiotics of Poetry kitabında, göstergebilimin verileriyle okur odaklı bir çözümleme yöntemi geliştiren Michael Riffaterre’e göre şiir, “söylediğinden farklı bir şeyi kasteden” bir türdür. Dolayısıyla okurun, şiirdeki göstergeleri, yansıtmacı (mimetic) düzlemde yorumlaması (hermeneutic) düzleme aktararak kavrayabilmesi mümkündür. Bu çalışma, 1950’lerin ikinci yarısından sonra tasvire ve öykülemeye dayalı biçemi terk ederek geleneksel söz ve anlam sanatlarının modern bir işlevde kullanıldığı birden fazla anlam katmanına sahip “çokgen şiirler” yazmaya yönelen Behçet Necatigil ile, edebiyat dünyasına 1958’de Üvercinka kitabıyla giren; biçimciliği, soyutlamayı, serbest çağrışımı ve anlam kapalılığını ilke edinmiş II. Yeni’nin öncü isimlerinden Cemal Süreya’nın yazılarında şiir okuruna bakış açılarını, örtüşen ve ayrışan yönleriyle ele almayı hedeflemektedir. Her iki ismin de ortak yönü, bilinçli şekilde, ortalama şiir okuruyla sözleşme yapmamış şairler olmalarıdır. Şiirlerini yazarken gösterdikleri titizliği, muhatap aldıkları okurun niteliklerini sıralarken de görebilmek mümkündür. 1970’de yayımlanan bir söyleşisinde, “Bugünün şiiri mümkün olduğu kadar geçmişe atıflarla ilerlemelidir.” diyen Behçet Necatigil’in şiiri, binlerce yıldır süregelen toplumsal, dilsel ve yazınsal devinimden haberdar bir okur tipiyle karşılaşmayı beklemektedir. Bir başka deyişle Necatigil şiiri, tasavvufi motiflerden Yunan ve Latin mitolojisindeki simgelere; tenasüb, tevriye ve leff ü neşr sanatlarından Alman yazınındaki ‘düşünce çizgisi’ne bir solukta atlayabilecek kıvrak bir okur zekâsına yöneliktir. Necatigil, şairin metinlerarası koridorlarda dolaşırken şiirine dipnot düşmeyeceğini, okurun şiiri kavrama noktasında kendisini mutlaka yetiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. “.... şiirimi yazarken belli birileri okusun isterdim; onlar okumasa bile birileri var diye yazardım biraz da.” diyen Cemal Süreya ise, yazdığı şiiri okuyacak veya bir gün okuma ihtimali bulunan okurla daha yazma aşamasında sözleşmiş gibidir. Bu, 1967 tarihli bir söyleşisinde bahsettiği gibi, modern şiire ilgi duyan bir okurdur. Sanat eserinin okurla ilişkisini belirleyen değişkenlerden bir kısmının o eserin niteliğinde aranması gerektiğini savunan Süreya’nın bu nitelikten kastı; basmakalıplıktan arınmış, öz şiir arayışının ürünü olan, dilin ve biçimin bütün imkânlarını kullanmaktan çekinmeyen; bu anlamda kendisine kadar süregelen şiir birikiminden ayrılmaya başlamış olan modernist şiirdir. Behçet Necatigil gibi, Cemal Süreya da, sözleştiği bu yeni şiir okurunu, “...şiir okuru olmak artık hiç değilse ufak bir hazırlık, ufak bir çaba istiyor. Eski şiirin alışkanlığından yeni şiirin havasına girebilmek için onların da kendi yönünden ufak bir adım atması gerekiyor.” sözleriyle göreve çağırmaktadır. Özetle, her iki şairin de kafasında kurguladığı ve şiirlerinin ürettiği okur, Riffaterre’in deyişiyle, içinde yaşadığı toplumun sözlü-yazılı kültürel zenginliğine, başka metinlere ve dilin ses, sözdizimi, anlam vb. temel özelliklerine hâkim olmuş, dilbilimsel ve yazınsal yetkinliğe sahip bir “üstün okur”dur.

